

Utbildningsutvärdering med extern bedömning
vid Göteborgs universitet

Bedömarutlåtande för Konstnärligt masterprogram i litterär gestaltning vid Konstnärliga fakulteten

Jonna Bornemark, Lars Gustaf Andersson och Erik Sundblad,
studentrepresentant

2019-03-06

Helhetsbild

Utbildningen bedöms som helhet hålla en god nivå, redovisad på flera sätt: från tillägnade delfärdigheter till de gesällprov som examensarbetena kan sägas utgöra. Det pedagogiska arbetet är genomtänkt och förankrat i en demokratisk tradition med folkhögskoletanken som bärande grundidé. Viktiga beståndsdelar här är det demokratiska samtalet och ambitionen att ta tillvara olika typer av erfarenheter. Det finns hos såväl lärare som ledning en stark omsorg om såväl skrivandeprocessen, som om utbildningen och studenterna. Denna starka omsorg uppfattar vi som i grunden positiv, men den bär också på en protektionistisk tendens – det vill säga en risk att ämnet sluter sig inom sig själv. Nedan vill vi på ett som vi hoppas nyanserat sätt peka ut några sådana risker liksom andra risker för utbildningen och framtida utmaningar. Men vi vill också lyfta fram några av programmets styrkor och kvaliteter.

Kursens upplägg

Kursen har två undervisningstäta veckor följt av ca fem veckors skriv- och lästid. Detta upplägg har både fördelar och nackdelar. En av fördelarna är att det gör den nordiska profilen praktiskt möjlig: man behöver inte bo i Göteborg för att gå kursen. En nackdel kan vara att det (särskilt under första året?) kan vara svårt att upprätthålla disciplin och det blir lätt för studenterna att inte lägga så mycket tid på kursen. Denna situation kan ses som en träning inför ett liv som professionell skribent vilket kan vara ett ensamt yrke som kräver hög egen disciplin. Här har vi dock funderat på om det vore bra att hjälpa studenterna att hålla tråden och i högre grad tematisera dessa frågor. Ett sätt att göra det vore att ha kontakt via webben eller ge småuppgifter på temat. En annan nackdel är att studenterna inte har någon fysisk arbetsplats på Valand och får väldigt få möten med andra studenter. Även studenter som bor i Göteborg vittnar om hur de "inte känner sig hemma på Valand" bland annat för att de saknar fysisk plats. Denna situation bidrar till att utbildningen vänder sig inåt, vilket dock kan motarbetas (se diskussionen nedan om relationen till andra ämnen).

Den nordiska profilen

Litterär gestaltning i Göteborg skiljer sig markant från de andra svenska litterära utbildningarna på högskolenivå genom att man redan från början slagit vakt om en nordisk profil, det vill säga man välkomnar studenter handledare och lärare på de övriga skandinaviska språken. I studentgrupperna talas och skrivs alltså inte bara svenska, utan också danska, de skilda norska målen och även finlandssvenska. Samtliga vi talat med understryker det positiva i detta, att det egna språket och den egna språkpraktiken berikas, att det till och med löper ett slags osynlig översättarutbildning genom programmet, och att den språkliga rikedom kvalitativt påverkar både läsandet och skrivandet. Vi vill gärna betona hur viktigt detta är, och påpeka hur viktigt det är att en konstnärlig utbildning bibehåller kontakten med sitt ursprungsmedium, i det här fallet språket. Eftersom universitetsutbildningarna nu i hög takt internationaliseras, eller rättare sagt anglifieras, och undervisningsspråket – liksom forskningsspråket – allt oftare tenderar att bli engelska, är det av stor vikt att Litterär gestaltning förmår bibehålla sin nordiska språkpraktik.

Administration

Masterprogrammet har under de senaste åren genomgått en akademisering vilket på flera sätt utvecklat det. Men i akademiseringen finns också en risk för formalisering och att utbildningen pressas in i en administrativ ram som inte relaterar till dess behov. Såväl lärare som ledning vittnar

om hur det finns en risk att de formella strukturerna är skapade för "tillfällen när det har gått fel" inom andra utbildningar och därmed skapar en stor arbetsbörda. Det gör att fokus förskjuts från att man utvecklar utbildningens kvalitet till att man försäkras sig om att minsta beslut inte är fel. Ett exempel är anställningen av handledare som måste göras enligt konstens alla regler, trots att det är få timmar och kräver en väldigt speciell kompetens. Ett annat exempel är arbetet med utvärderingar som är gjort för större utbildningar med fler studenter och fler anställda – vilket innebär hög risk för onödig formalism när det överförs till en liten utbildning med få anställda. Riskerar till exempel programkonferensen att bli blott en formalistisk tidstjuv? Den mängd steg som kursplaner måste gå igenom för att kunna ändras riskerar också att bromsa kvalitetsarbetet om det resulterar i att man bedömer att det inte finns tid och ork för att ta den processen ännu en gång. Det finns också en generell tendens till att administrationen ständig växer vilket tar både lärares och lednings fokus från kvalitetsarbetet med utbildningarna. Standardiserade arbetsmodeller som ska gälla väldigt olika verksamheter blir här ett problem.

Forskningsanknytning

Arbetet med att knyta konstnärlig forskning till masterutbildningen är något kollegiet just nu arbetar med, och ett område som måste stärkas ytterligare. Hos såväl ledning som bland studenter och alumner finns varierad eller till och med svag förståelse för vad konstnärlig forskning är och hur det kan stärka utbildningen. En sådan förståelse finns hos delar av lärarkåren, men riskerar att inte bli en gemensam angelägenhet. Genom en starkare förståelse för den konstnärliga forskningen skulle också teorins roll och funktion i utvecklingen av konstnärlig kunskap – även på masternivå – kunna utvecklas. Det finns goda relationer och diskussioner som binder samman doktorander från olika konstnärliga områden och relevansen av att ta del av varandras arbeten och tankar upplevs som stark. Denna situation skulle också kunna användas för att stärka samarbetet och samhörigheten med andra konstnärliga discipliner. Kanske är det så att ett tidigare starkt pedagogiskt fokus, med textsamtalen i centrum, skulle kunna kompletteras med ett mer forskningsanknutet reflekterande och frågande? För att bli lite mer konkret: Frågor som "Vad tar du reda på i det här skrivandet? Vad är det du undersöker?" skulle kunna visa på hur forskningen växer fram inifrån den konstnärliga praktiken. Kanske ska den sortens frågor vara ett mer genomgående spår genom hela utbildningen (snarare än avgränsas till en speciell kurs) och därmed också kunna stödja en utveckling av examinationerna. Detta vore alltså en framkomlig väg också för att utveckla teorin utan att den hotar praktiken.

Examination

Inom ämnet har man utvecklat en metod för *collaborative assessment* där studenterna tänks vara med och utforma kriterierna för examinationsnivåerna. Alla studenter upplevde inte delaktighet i processen, men resultaten förefaller goda och metoden kan – om den förankras tydligare i studentgruppen – bli inte bara ett examinationsarbete utan också en del av det pedagogiska arbetet och därmed fyllas med innehåll, förutom att bestämma miniminivåerna för godkänd. Allt talar för att man arbetar mot sådana mål vilket är hoppingsivande. Över huvud taget finns en tydlig vilja i lärargruppen att utveckla examinationsformerna. En synpunkt är dock att textsamtalets löpande examination gör att själva examinationen sammansmälter med det pedagogiska och konstnärligt utvecklande samtalet och att det inte finns ett urskiljbart examinationsmoment, vilket ur ett studentperspektiv kan vara förvirrande. Från lärarhåll klargjordes dock att textsamtalet förutsätter ett aktivt deltagande, och att frånvaro eller bristande aktivitet kräver extrauppgifter. En annan risk

med de examinationsformer som nu finns, med betygsskalan U-G, är att det riskerar att lägga lärarnas fokus på gränsen mellan godkänt och underkänt, och därmed lägga för lite kraft på att fundera över vad man vill att studenterna ska göra för att det ska bli riktigt bra.

Frågan hur de teoretiska och reflekterande läromålen kan examineras är alltid intressant, och här löser man det i anslutning till författandet av det skönlitterära arbetet, vilket presenteras under sista terminen. Inför och under författandet av arbetet arbetar studenterna i grupper om tre och tre med att sammanställa ett slags premisser för arbetet; punkter som på olika sätt skall reflekteras och hanteras. Premisserna presenteras och diskuteras i samband med slutseminariet, och detta leder till en reflektion över den egna texten. Samtidigt kan anföras att de premisstexter som vi sett i dokumentationen är av ett mer textkritiskt och redaktionellt slag. De är värdefulla, men skulle kunna lyftas teoretiskt. Mycket av studenternas teorireflekktion sker muntligt, vilket är en kvalitativ del av samtalet, men borde också inom en skrivutbildning kunna få en skriftlig gestaltning. Ett förslag är att det författas någon form av metatext där den egna arbetsprocessen reflekteras och där den teoretiska substansen i arbetet kan synliggöras. Sådana smärre texter produceras redan under utbildningen i olika sammanhang, till exempel i modulen för konstnärlig forskning, men skulle ju också kunna sammanföras eller på annat sätt biläggas det avslutande examensarbetet, inte bara för att tydliggöra vad som examineras, utan också för att bättre förbereda studenterna för de reflekterande processer som de ställs inför efter utbildningen, såväl inom som utanför akademien.

Det är kanske ofrånkomligt, men värt att notera, att en del av det teoretiska arbetet som genomsyrar utbildningen inte med nödvändighet letar sig in i den handledning som studenterna tar del av. Handledarna är externa och ingår inte naturligt i den kursutveckling som åligger de anställda lärarna, och de teoretiska lärandemålen blir därmed svåra att förbereda inom handledningen, som ändå är en så central del av utbildningen. Väl medvetna om att tiden är knapp och att handledarens roll är en annan än lärarens – vi återkommer till detta – ser vi ändå att det finns en potential här i mån av utrymme för att även involvera handledarna i den del av det konstnärliga arbetet som vetter mot den teoretiska förståelsen och den metodiska reflektionen.

Helklassundervisning med gästlärare

Det är alldeles uppenbart av studentgruppens utsagor och av det samlade materialet att de anställda lärarnas undervisning är av hög kvalitet och mycket uppskattad; detta gäller också de externa handledarna. Däremot har det lyfts en del kritik mot de gästlärare som ibland har helklassundervisning, liksom mot en del av de externa examinatorerna som leder slutseminarierna av examensarbetet. En återkommande kritik är att kvaliteten på dessa insatser har varit ojämn. Detta är lärargrupp och ledning medvetna om, och det finns ansatser till att ge mer enhetliga instruktioner eller förberedande anvisningar till åtminstone examinatorerna. Samtidigt kan situationen naturligtvis göras pedagogisk och studenterna får bereda sig på att pedagogiska och konstnärliga insatser till sin karaktär är ojämna och heterogena. Det finns ett värde i det olikformiga, så länge det inte äventyrar utbildningens samlade kvalitet och den enskilde studentens rättssäkerhet. Eftersom klagomålen återkommer i kursutvärderingar och i den nuvarande studentgruppen – även om det inte var en central punkt i studenternas samtal – finns det ändå skäl att rama in dessa gästinsatser tydligare, kanske systematiskt reflektera över dem i efterhand, skriftligt eller i samtal, särskilt om detta kan lyftas in som en del av den teoretiska och metodiska reflektion som studenterna ska göra i alla fall.

Flera av studenterna menade att när någon utifrån tas in uppstår en känsla av att denne inte förstår, vilket kan tolkas som del av en något protektionistisk miljö. En sådan inställning kan vara en styrka när ett specialiserat språk kan utvecklas, men det finns en risk att det skapar ett allt för stort glapp till omvärlden, och det handlar alltså inte bara om att rama in och reflektera insatserna *utifrån*, utan också om att reflektera över det egna språkbruket och de idéer som på olika sätt tas för givna *inom* utbildningen.

Relationen till de övriga utbildningarna på Akademin Valand

En återkommande kommentar från studenter är att det saknas naturliga mötesplatser för studenter på olika utbildningar och ordnade strukturer för detta. Det finns något viktigt i att känna samhörighet med sin kurs och att fokusera på att vara med sina kamrater inom denna, men det finns en risk för en "stängd" stämning när man inte möter andra på ett naturligt sätt, vilket inte är till gagn för skolan som helhet. En återkommande fråga i kursutvärderingar och i samtal med studenter är också önskemålet om att ha mer kontakt med de övriga konstnärliga utbildningarna inom Valand. Det behöver inte vara att man under ordnade former ska mötas, delas in i grupper och göra någon form av verk utan kan vara ateljésamtal, gemensam fika eller liknande där man möter studenter på andra inriktningar och samtal, formulerar sig och lyssnar. På så sätt kan perspektiv, kunskaper och erfarenheter från andra studenter på skolan nyttjas.

Förklaringarna till att dessa möten saknas är bland annat att studenterna i Litterär gestaltning har ett annat kursförlopp där de under återkommande perioder helt enkelt inte är inom den fysiska undervisningsmiljön, men också att de till viss del står utanför en del av de aktiviteter som är gemensamma för de övriga utbildningarna, t ex de valbara kurser som går att växla mellan inom de andra områdena, men som det inte finns något utrymme för inom den litterära masterutbildningen. En annan motivering som framförts är att samarbete över konstarterna skulle ta tid från det egna skrivandet, och att innehållet i den egna utbildningen skulle urholkas. Framför allt alumner och en extern handledare hänvisade till tidigare försök att samverka som misslyckats. I ljuset av att utbildningarna snart ska genomgå en ny omorganisation där de knyts samman med andra konstnärliga utbildningar ter det sig ändå viktigt att planera för en framtid där den samlade konstnärliga kompetensen på hela fakulteten kan vara en resurs som kan komma såväl studenter och lärare inom Litterär gestaltning till godo. Utan att hamna i centralt påbjudna samverkansmoduler borde det vara möjligt att öppna utbildningen mot de övriga konstarterna och låta de lärare, forskare och studenter som ser detta som en kreativ utmaning få möjlighet att skapa nya sammanhang. Det viktiga är att det är pedagogiskt och konstnärligt motiverat i utbildningen, vilket kanske skulle bli lättare att se och bejaka om de strukturella hindren undanröjdes. I detta sammanhang kan också behovet av egna arbetsplatser nämnas. Att ha en egen plats kan vara grundläggande för känslan av samhörighet med skolan.

Handledarna

Studenterna har kontinuerligt, 2 gånger per termin, möte med den externe handledaren. Det finns 6 handledare som alltså har två studenter vardera. Eftersom studentgruppen är nordiskt mångspråkig väljs handledare som behärskar det språk som varje student skriver på – svenska, danska, norska. Hälften av handledarna har själva gått utbildningen. De är samtliga aktiva författare och översättare. Förutom den individuella kontakten med studenterna – som kan bli mer än de stipulerade 2 gångerna per termin – håller varje handledare ett seminarium. Handledarna samlas till möte en gång

per läsår. Lärare, handledare, nuvarande studenter och alumner var i det stora hela överens om handledningens för- och nackdelar. Det finns en uppenbar dragkamp mellan den enskilde handledarens koncentration på det individuella skrivprojektet och den övriga lärargruppens intresse för gemensamt genomförda utbildningsmoment, ett slags konflikt mellan praktik och teori, även om det naturligtvis inte är så att handledarna skulle vara ointresserade av teoretisk reflektion och metodutveckling eller att den övriga lärargruppen skulle negligera det konstnärliga skapandets individuella karaktär. Tvärtom vittnade studenterna om den kreativa dubbelhet som finns i att kunna vistas i två olika rum, som någon uttryckte det, och att de sedan kunde förvalta och utveckla intrycken från dessa rum. Det sades också vara värdefullt att det inte råder samsyn mellan handledare och textsamtalsledare; samtidigt som detta kunde leda till lojalitetskonflikter för den enskilde studenten.Handledningarnas omfång har reglerats och därmed också begränsats, av ekonomiska skäl, vilket naturligtvis uppfattas som negativt, men inte som en betungande svårighet. Hur mycket tid den enskilda handledaren lägger ner, och hur handledningen fördelas rättvist mellan studenterna kvalitativt och kvantitativt är naturligtvis något som sysselsätter ledning och anställda lärare, men man tycks ha en god rutin i att göra utjämnande insatser och hålla ett öga på såväl kvalitets- och rättviseaspekter i verksamheten. Det är också lärarna som har det yttersta ansvaret för utbildningen och tar alla akuta frågor med studenterna, något som tidigare kunde riktas till handledarna. Det är av synnerligen vitalt intresse att den externa handledningen kan behållas åtminstone på den nivå som nu råder.

Att rustas för det professionella livet

I samtal med studenter och alumner återkom det en vilja att känna en större samhörighet med branschen utanför skolan. Hur man ska navigera i den och hur rustas man för ett aktivt professionellt yrkesliv efter utbildningen? Hur når man ut med sin text och får den läst? Hur kontakter man människor och vilka ska man kontakta? Hur tar man kontakt med förlag och söker stipendier? Vilka forum/platser/eventemang kan man söka sig till och skapa? Finns det mer "tips och trix" för att lyckas få sin text i "rätt" händer? Här finns ett behov av ett större fokus på hur man lägger upp strategier för att arbeta vidare på egen hand efter utbildningen, möjligtvis något som bättre kan iscensättas tillsammans med de övriga konstnärliga utbildningarna, redan innan nästa organisatoriska förändring.

Framtiden

Utbildningen har genomgått organisatoriska och fysiska förändringar, och mer kommer inom de närmsta åren, vilket förklarar att ledning ser framtidsperspektivet mer som en strukturell fråga; hur man ska inlemmas i en ny struktur, hur en flytt ska gå till, hur man ska värna resurser i konkurrens med andra ämnen och kanske till och med värna själva *ämnet*, den litterära gestaltningen. Framtidens utmaningar är redan här, i form av en litterär offentlighet som radikalt förändrats på bara några år, där tidigare distributionskanaler och karriärvägar stängts, medan å andra sidan nya möjligheter skapas, inte minst tack vare ny teknik och nya kommunikationsmedel. Litteraturen i sig själv förändras, nya estetiska former uppstår och nya kulturella hierarkier tar över de gamlas plats. Det är svårt att överblicka konsekvenserna av dessa transformationer för en litterär utbildning. Men vi kunde hos ledning och lärargrupp se en vilja att lotsa utbildningen in i nya organisatoriska strukturer och vår förhoppning är att man också därigenom på en gång bibehåller sin särart som litterär utbildning och utmanar denna genom att aktivt förhålla sig till andra konstarter och medieformer. På en fråga från oss vilken typ av författare som utbildningen idealt skulle utexaminera

svarade en av lärarna att det önskade utfallet är att de studenter som lämnar utbildningen är starkt rustade att gå in i den litterära offentligheter och att inte bara arbeta med det egna författarskapet utan också kunna ta sig an andra arbetsuppgifter i det litterära och konstnärliga fältet samt att aktivt relatera till kollektiva arbetsformer och den motsägelsefulla politiska och sociala verklighet som väntar dem.

Metarefleksion

Vi fick ett gediget och varierat skriftligt material som gjorde det möjligt för oss att innan platsbesöket få en bild av verksamheten. Särskilt uppskattade vi reflekterande texter och ljudfiler från några examinationer. Det fysiska mötet är dock oslagbart för att kunna skapa en förståelse för verksamheten. Vi fick träffa många inblandade i utbildningen men det hade varit bättre att dela upp funktionerna lite mer. Att till exempel träffa handledare separat från alumner och träffa administration separat från ledning.

När det gäller kvalitetsutvecklande arbete är det dock centralt att skilja det från ett granskningsarbete. Båda uppgifterna skulle kunna utföras av samma grupp, men de flesta kriterier handlar om granskning snarare än om kvalitetsutveckling. De punkter vi har diskuterat ovan är egentligen inte efterfrågade i "Policyn för systematiskt kvalitetsarbete", men det är de punkter vi anser måste diskuteras om man vill utveckla utbildningens kvalitet – och inte bara granska att de lever upp till en miniminivå. De kriterier som omnämns är:

- *att de faktiska studieresultaten motsvarar lärandemål och examensmål*

Detta är en granskningsuppgift. Kvalitetsarbete skulle också innebära en diskussion om lärandemålen är de rätta och om den sortens formella mål kan fånga det kvalitativa arbetet i en konstnärlig utbildning.

- *att undervisningen sätter studenternas lärande i centrum*

Detta är en granskningsuppgift eftersom det är en miniminivå. Kvalitetsarbete handlar om *hur* man gör det och hur det kan utvecklas. Ett kvalitetsarbete kräver också en diskussion om hur man ökar och utvecklar studentens lärande, det kanske inte bara sker genom att "sätta det i centrum".

- *att undervisningens innehåll och form vilar på vetenskaplig och/eller konstnärlig grund samt beprövad erfarenhet*

Även detta är ett minimimål. Kvalitetsarbete handlar också bland annat om hur den vetenskapliga kunskapen, den konstnärliga kunskapen och den beprövade erfarenheten bör förhålla sig till varandra.

- *att antalet lärare står i proportion till utbildningens omfattning och innehåll samt att de har aktuell och adekvat ämnesmässig, högskolepedagogisk och ämnesdidaktisk kompetens*

Det första ledet hör mer till en granskning av en miniminivå, medan det andra ledet närmar sig ett kvalitetsmål.

- *att utbildningen är relevant för studenternas och samhällets behov*

Detta är också en kvalitetsfråga eftersom en sådan relevans kan fördjupas och förstås på flera olika sätt.

- *att studenterna har inflytande i planering, genomförande och uppföljning av utbildningen*

Här är miniminivån en formell representation, men det finns också en kvalitetsaspekt i fördjupningen av ett reellt inflytande.

- *att en för alla studenter tillgänglig och ändamålsenlig studie- och lärmiljö föreligger*

Även denna fråga har en miniminivå och en kvalitetsnivå.

- *att kontinuerlig uppföljning och utveckling av utbildningen genomförs*

Detta kan tolkas som både en formell miniminivå som kan "säkerställas" genom att granska att kursutvärderingar görs och att lärarna verkar använda de kommentarer de får in. Men kan också förstås som del i ett vidare kvalitetsarbete där områden som behöver utvecklas identifieras på flera sätt.

Den här undersökta utbildningen når upp till alla minimimål och klarar granskningen, men har inte desto mindre flera områden (se den reflekterande texten ovan) som skulle behöva utvecklas i ett kvalitetsarbete. Alla de ovan nämnda kvalitetsdiskussionerna är dock inte heller möjliga att gå på djupet i, i en undersökning som denna, utan här är uppgiften för granskarna (eller kvalitetsbollplanken) att göra en bedömning av vilka områden som är av störst vikt för denna utbildning just nu. Andra frågor som skulle kunna ställas för att utveckla kvalitetsarbetet med den här sortens utbildningar vore:

- Är relationen mellan teori och praktiken fruktbar för studenternas lärande?
- Är forskaranknytningen fruktbar för kunskapsutvecklingen på utbildningen?
- Bidrar administrationen till att stödja verksamheten eller finns det inslag som snarare sinkar kvalitetsarbetet?
- Används den miljö verksamheten finns i på bästa sätt?

Viktigast är dock att sådana frågor inte fungerar som checklistor utan som en hjälp för vad utredarna ska titta efter för att se vilken respons som bäst stödjer utbildningens kvalitetsutveckling.

Det är också centralt att själva granskningsarbetet – och uppgiften att göra sig granskningsbar, det vill säga ta fram materialet som ska granskas – inte blir en allt för stor arbetsuppgift som tar energi från arbetet med utbildningen. Om så är fallet blir granskningsarbetet kontraproduktivt och kvalitetsarbetet blir paradoxalt nog en broms för kvalitetsutveckling.